

sisäiseen logiikkaan. Hän esittää, että Anselm edellyttää näkemyksen, jonka mukaan olemassaolo tekisi aina jostakin automaattisesti täydellisemmän. Tällöin olemisen hierarkia voidaan rakentaa siten, että jokin olemassa oleva ja korkea-arvoinen olio (vaikkapa Marcus Aurelius) on ylempi kuin Jumala, joka ei ole aktuaalisesti olemassa.

Nagasawa kuitenkin huomauttaa, että Millicanin kritiikki perustuu epästandardiin tulkitaan Anselmin argumentista. Sen mukaan vertailun kohteena eivät olekaan Jumala, joka on olemassa mielessä, ja Jumala, joka on olemassa sekä mielessä että todellisuudessa, vaan Jumala, joka on olemassa mielessä, ja mikä tahansa muu todellisuudessa olemassa oleva olio. Samoin erilaiset parodia-argumentit (kuten Gaunilon täydellinen saari), joita on viime aikoina kehitetty muutamia uusia, epäonnistuvat, koska ne eivät ole formaalisesti samanlaisia kuin alkuperäinen argumentti tai niihin sisällytetään sellaisia premissejä, joita alkupe räiseen argumenttiin ei kuulu.

Teoksensa lopuksi Nagasawa tarjoaa ratkaisua modaalista ontologista argumenttia vaivaneeseen ongelmaan, joka koskee argumentin ensimmäistä, niin sanottua mahdollisuuspremissiä: jos voidaan osoittaa, että välttämättömän Jumalan olemassaolo on mahdollinen, tästä seuraa yleisesti hyväksytyjen logiikan sääntöjen mukaan, että Jumala on aktuaalisesti olemassa. Hankaluudeksi on kuitenkin jäänyt, kuinka osoittaa se, että Jumala on mahdollinen. Nagasawan mukaan erillistä argumenttia tämän puolesta ei tarvita, mikäli maksimaalisen Jumalan käsite

hyväksytään, koska määritelmä itsessään määrittelee Jumalan mahdolliseksi. Näin Nagasawan malli tarjoaa kiinnostavan käänteen myös ontologista argumenttia koskevaan keskusteluun.

**Olli-Pekka Vainio, dos.
Dogmatiikan yliopistonlehtori
Helsingin yliopisto**

**WILLIAM LANE CRAIG
God and Abstract Objects:
The Coherence of Theism:
Aseity. Cham: Springer
2017. 540 s.**

William Lane Craig on tunnettu yhdysvaltalainen apologeetta ja analyttinen uskonnonfilosofi. Käsillä oleva kirja on kolmas osa hänen pitkäkestoista tutkimusprojektiaan, joka koskee teismen koherenssia. Projektin aiemmissa osissa Craig on käsitellyt Jumalan kaikkietävyvyyttä ja ikuisuutta. Nyt hän keskittyy tarkastelemaan ja puolustamaan Jumalan olemassaolon riippumattomuutta kaikista muista olioista. Englanniksi tästä ominaisuudesta käytetään termiä "aseity", joka juontuu latinankielisestä ilmaisusta *a se* (itsestään). Termiä on hankala suomentaa. Craigin mukaan merkittävin haaste Jumalan olemassaolon riippumattomuudelle on niin sanottu Jumalan ja abstraktien objektien ongelma. Tämä selittää, miksi kirjan nimessä mainitaan abstraktit objektit.

Kattava kirja koostuu neljästä osasta ja kahdestatoista luvusta. Ensimmäisessä osassa Craig käsittelee toisaalta Jumalan olemassaolon riippumattomuutta

ja sen perusteluja, toisaalta abstrakteja olioita ja perusteluja niiden olemassaolon puolesta. Ensimmäisessä osassa Craig esittää myös sen ongelman, jonka abstraktit objektit muodostavat Jumalan olemassaolon riippumattomuudelle. Kirjan toisessa ja kolmannessa osassa Craig analysoi erilaisia ratkaisuja Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan. Neljäs osa koostuu lyhyestä loppupohdinnasta.

Filosofiassa tunnetaan jaotettu *ens a se* ja *ens ab alio*. Olion *a se* olemassaolo ei riipu yhdestäkään toisesta oliosta; olion *ab alio* olemassaolo riippuu jostakin toisesta oliosta. Craigin mukaan on vahvoja Raamatusta, kirkkoisiltä ja täydellisen olion teologiasta nousevia perusteita ajatella, että Jumala yksin on *a se*. Kaikki muut oliot ovat *ab alio*, ja niiden olemassaolo riippuu pohjimmiltaan Jumalasta. Craig väittää, että moderni platonismi problematisoi tämän yksisuuntaisen riippuvuussuhteen Jumalan ja muiden olioiden välillä. Platonismin mukaan konkreettisten olioiden lisäksi on olemassa abstrakteja olioita, kuten lukuja, propositioita ja ominaisuuksia, jotka ovat *a se* ja joiden olemassaolo ei siten riipu Jumalasta. Itse asiassa platonismin mukaan Jumalan olemassaolo Jumalana riippuu eräistä abstrakteista olioista, nimittäin niistä ominaisuuksista, joita Jumala toteuttaa. Näin platonismi ei vain problematisoi ajatusta Jumalasta ainoana oliona *a se*, vaan siitä seuraa, ettei Jumala edes ole *a se*. Platonismin mukaan Jumalan asemesta abstraktit oliot ovat perimmäisin todellisuus.

Platonismin haasteeseen Jumalan olemassaolon riippumattomuudelle on vastattu eri

tavoin. Craig tekee jaottelun realististen ja antirealististen ratkaisujen välillä. Realistiset käsitykset pyrkivät sovittamaan yhteen Jumalan olemassaolon riippumattomuuden ja abstraktien olioiden olemassaolon. Antirealistiset käsitykset puolestaan kiistävät abstraktien olioiden olemassaolon, mistä seuraa ongelman katoaminen. Craig sympatisoi antirealismia. Hänen mukaansa realistiset käsitykset ovat ongelmallisia. Lisäksi hän pitää perusteita abstraktien olioiden olemassaolon puolesta heikkoina.

Craigin käsittelemistä realistisista näkemyksistä tunnetuimmat ovat jumalallinen konseptualismi ja absoluuttinen kreationismi, joka kirjallisuudessa tunnetaan teistisenä aktivismina. Absoluuttisen kreationismin mukaan Jumala luo abstraktit oliot, joiden olemassaolo siten riippuu Jumalasta. Tämän käsityksen vakavimmaksi ongelmaksi Craig katsoo sen sisältämän noidankehän. Ongelma on aihetta koskevassa kirjallisuudessa hyvin tunnettu: Absoluuttisen kreationismin mukaan Jumala luo kaikki abstraktit oliot, mukaan lukien ominaisuudet, joita hän toteuttaa. Mutta luodakseen kaikki ominaisuudet Jumalalla täytyy jo olla ominaisuus *olla kykenevä luomaan ominaisuuksia*.

Jumalallinen konseptualismi samastaa abstraktit oliot Jumalan ajatusten kanssa. Näin abstraktien olioiden olemassaolo riippuu Jumalasta, sillä arkikielisessä merkityksessään ajatuksen olemassaolo riippuu sen ajattelijasta. Craig ei jyrkästi vastusta tätä traditionaalisenä pitämäänsä käsitystä. Hän kuitenkin katsoo konseptualismiin liittyvän ongelmia, joiden

takia antirealistiset lähestymistavat ovat suositeltavimpia. Yksi Craigin esille nostamista konseptualismin ongelma-alueista on seuraava. Hänen tulkintansa mukaan konseptualistin on tosiasiaa kiistettävä abstraktien olioiden olemassaolo ja korvattava ne konkreettisilla olioilla: Jumalan tavoin Jumalan ajatukset ovat ei-materiaalisia, konkreettisia olioita. Tämä herättää kysymyksen, voivatko Jumalan ajatukset toteuttaa abstraktien olioiden tehtäviä. Esimerkiksi abstraktien ominaisuuksien katsotaan toteutuvan tai olevan osana monissa yksilöolioissa. Mutta jos ominaisuudet ovat Jumalan ajatuksia, kuinka ne voisivat tämän tehtävän toteuttaa? Vaikuttaa järjenvastaiselta väittää, että esimerkiksi Jumalan ajatus ominaisuudesta *olla punainen* jollain tapaa toteutuu tai on osana useissa konkreettisissa olioissa, kuten paloautoissa ja omenissa.

Realististen käsitysten problemaattisuuden lisäksi Craigin mukaan perusteet abstraktien olioiden olemassaolon puolesta ovat epäuskottavia. Tämä merkitsee käytännössä W. V. O. Quinelta periytyvän niin sanotun korvaamattomuusargumentin variaatioiden kritisoinnista. Yksinkertaisen version argumentista voi muotoilla seuraavasti: olemme ontologisesti sitoutuneita abstraktien olioiden olemassaoloon, koska ne ovat korvaamattomia parhaissa teorioissamme. Craig hyökkää erityisesti argumentin edellyttämää ontologisen sitoutumisen kriteeriä vastaan. Kriteerin mukaan olemme ontologisesti sitoutuneita niiden olioiden olemassaoloon, joiden yli kvantifioimme hyväksymiemme

väitteiden käänöksissä ensimmäisen kertaluvun predikaattilogiikan notaatiolle.

Craig kuvailee useita antirealistisia käsityksiä abstrakteista olioista, kuten fikcionalismia, teeskentelyteoriaa, uusmeinongilaisuutta ja neutralismia. Hän ei puolusta yhtä spesifiä antirealistista kantaa. Sen sijaan hän pitää monia niistä lupaavina ja katsoo, että eri alueilla voi soveltaa eri käsityksiä. Suoraviivaisena kritiikkinä korvaamattomuusargumenttia vastaan voi mainita neutralismin, joka muodostuu yksinkertaisesti korvaamattomuusargumentin olettaman ontologisen sitoutumisen kriteerin kiellosta. Neutralismin mukaan siis eksistenssikvanttori ja sen arkikielinen vastine "olla olemassa" eivät ole ontologisesti sitovia. Vaikka esimerkiksi hyväksyisimme väitteet "on olemassa luku, joka ratkaisee yhtälön $x + 3 = 5$ " ja "on olemassa ominaisuuksia, jotka hämähäkit jakavat hyönteisten kanssa", emme neutralismin mukaan näin ollen ole ontologisesti sitoutuneita lukujen ja ominaisuuksien olemassaoloon. Yhtä vähän esimerkiksi väitteen "on olemassa monia keinoja selvittää unettomuudesta" hyväksyminen tuo mukanaan ontologisen sitoumuksen keinojen olemassaoloon.

Toisena esimerkkinä antirealismista voi mainita teeskentelyteorian, joka on läheistä sukua fikcionalismille. Teeskentelyteorian mukaan abstrakteihin olioihin viittaavat väitteet on teeskenneltävä tosiksi. Tällainen teeskentely on yhteensopivaa kyseessä olevien väitteiden epätotuuden ja abstraktien olioiden olemassaolon kiistämisen kanssa. Craig tarkastelee esimerkkinä erilaisia

joukko-opin aksiomajärjestelmiä, jotka pyrkivät väistämään naiivin joukko-opin paradoksit. Hän väittää, että toistensa kanssa ristiriitaiset joukko-opin aksiomatisoinnit ei-intuitiivisine aksiomineen ovat hyväksyttävää vain, jos ne totena pitämisen asemesta tulkitaan todeksi teeskenneltäviksi. Totena pidettynä yksin äärettömyysaksioma, jonka mukaan on olemassa ääretön joukko, on Craigin mukaan intuitioidemme vastainen, epäuskottava väite.

Craigin kirjan filosofisena ansiona voi pitää antirealististen ratkaisujen esittelyä Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan. Antirealismia ei ole ollut erityisen näkyvä kanta aihetta koskevassa kirjallisuudessa. Vaikka kirjassa käydään läpi useita sekä realistisia että antirealistisia ratkaisuja Jumalan ja abstraktien objektien ongelmaan, ei sitä voi kuvailla johdantoteokseksi. Lähes 500-sivuinen kirja on pitkin alaviitteineen täynnä yksityiskohtaista argumentaatiota. Näin se on varsin raskaslukuinen. Kirjan lukemista helpottaa, jos jo tuntee käsiteltävien aiheiden problematiikkaa. Mainittakoon, että kirja on syvällisempi ja teknisempi esitys Craigin samaa aihetta käsittelevästä, ajantasaisesta kirjasta *God Over All: Divine Aseity and the Challenge of Platonism* (2016). Tiiviimpää esitystä kaipaava voi kääntyä tämän 200-sivuisen kirjan puoleen.

Dan-Johan Eklund, TT
Post doc -tutkija
Helsingin yliopisto

MICHAEL C. REA
The Hiddenness of God.
Oxford: Oxford University
Press 2018. 198 s.

Jumalan kätkeytyneisyys (hiddenness) viittaa inhimilliseen kokemukseen Jumalan olemassaolon epäselvyydestä: Miksi Jumala ei ole antanut parempia todisteita olemassaolostaan? Miksi monille Jumalan löytäminen on vaikeaa?

Kätkeytyneisyys on tunnus-tettu ilmiö kristinuskon ja juutalaisuuden traditioissa, mutta sen pohjalta on myös muotoiltu argumentteja Jumalan olemassaoloa vastaan. Tunnetuimman argumentin on esittänyt filosofi J. L. Schellenberg. Hänen mukaansa Jumalan olemassaolo on ristiriidassa sen kanssa, että maailmassa esiintyy vilpittömiä epäuskoa eli epäuskoa, joka johtuu muista syistä kuin siitä, että ihminen ei halua olla suhteessa Jumalaan. Jos Jumala olisi olemassa, hän olisi täydellisen rakastava olento ja siten aina avoin olemaan suhteessa luomiinsa ihmisiin. Näin ollen Jumala myös tekisi olemassaolonsa havaittavaksi kaikille ihmisille, jotka ovat avoimia jumalasuhteelle. Tosiasiassa Jumalan löytäminen ja Jumalaan uskomisen on kuitenkin monille vaikeaa tai mahdotonta, ja tästä seuraa vilpittömän epäusko. Siten Jumalaa ei ole olemassa.

Kristityt filosofit ovat vastanneet argumenttiin esittämällä selityksiä, miksi hyvä Jumala saattaisi ainakin hetkellisesti tehdä olemassaolonsa vaikeasti havaittavaksi. Filosofi Michael Rean uusi teos pyrkii erilaiseen ratkaisuun. Rean mukaan Jumala

ei ole piilossa. Itse asiassa Jumalan löytäminen on helppoa lähes kaikille, ja hänet voidaan kokea hyvin arkisissa tilanteissa.

Rean teoksen ensimmäinen pääväite liittyy kuitenkin Jumalan rakkauteen. Hän kritisoi Schellenbergin tapaa hahmotella täydellistä rakkautta esimerkeillä ihmisten välisistä suhteista. On kyllä ilmeistä, että vanhempien rakkaus lapsiinsa tai pariskunnan keskinäinen rakkaus edellyttää avoimuutta olla läheisessä suhteessa rakkauden kohteen kanssa. Siitä, että Jumala näyttää kätkeytyvän meiltä, ei voida kuitenkaan päätellä, ettei (täydellisen rakastavaa) Jumalaa ole.

Rea korostaa Jumalan tuonpuoleisuutta ja radikaalia erilaisuutta suhteessa luomakuntaan. Emme voi olettaa, että järkemme voisi tavoittaa Jumalan rakkauden olemuksen analysoimalla ihanteellisia ihmisten välisiä suhteita. Järkeä luotettavampana teologian lähteenä Rea pitää Raamattua. Sen sivuilla Jumala toimii tavoilla, jotka sopivat huonosti inhimilliseen käsityksemme täydellisestä rakkaudesta: Jahve kääntää tappamaan kanaanilaiset, vie oman kansansa pakkosiirtolaisuuteen ja iskee muun muassa Ananiaksen ja Safiran kuoliaaksi.

Toiseksi Rea esittää, että vaikka pitäisimmekin Jumalan rakkautta pitkälti samanlaisena kuin inhimillistä rakkautta, täydellinen olento ei olisi ideaalinen ihmisten rakastaja. Ideaalinen rakastaja olisi sellainen, joka etsisi maksimaalista yhteyttä rakkautensa kohteisiin sekä tavoittelisi aina näiden parasta. Täydellisen rakastava Jumala ei kuitenkaan toimisi näin. Lisäksi Raamattu ja traditio esittävät Jumalan olentona, joka on enemmän kiinnos-